

- практичної конференції «Облік, аналіз і аудит: сучасний стан і проблеми розвитку».
- 1 том. – Донецьк: ДонНТУ, 2005. – С. 196-205.
5. Левицька С. Організація обліку господарської діяльності підприємства. Бухгалтерський облік і аудит, 6/2010, с. 6
 6. Момот Т.В., Сучасні моделі управління дебіторською заборгованістю підприємства / Т.В. Момот, Г.М. Бреславська // Науково-технічний збірник «Комунальне господарство міст». - 2008. - №85.- С. 201-211.
 7. Нашкерська Г. Особливості визнання та оцінки поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари і послуги. Бухгалтерський облік і аудит, 3/2009, с.31.
 8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість". Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25 жовтня 1999 р. за № 725/4018.
 9. Цветкова Н. Принципи бухгалтерського обліку та звітності: досвід застосування і розвиток. Бухгалтерський облік і аудит, 6/2009, с.14.

УДК 346.542

**Румик І.І., к.е.н., доц.,
Академія муніципального управління,
м. Київ**

ВПЛИВ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

В статті розглядається сучасний стан банківського кредитування через призму фінансово-економічної кризи та проаналізовано його вплив на економіку України.

В статье рассматривается современное состояние банковского кредитования и анализируется его влияние на экономику Украины.

The article is devoted to working out bank lending according to financial - economic crisis. It is also analyzed their impact on the economic of Ukraine.

Постановка проблеми. Становлення економіки України на сучасному етапі супроводжується вимушеними змінами у кредитних відносинах. Ці зміни зумовлені світовою фінансовою кризою, оскільки економіка України досить інтегрована у світове господарство і не може залишатись осторонь світових процесів. У результаті таких змін наша економіка потребує перегляду низки теоритичних положень у кредитних відносинах. До 2008 року активність банківських установ щодо кредитування різних сфер та галузей економіки була надзвичайно високою. За офіційними даними банківський сектор нарощував розмір кредитного портфелю щорічно до 50-70% (при загальноприйнятому світовому зростанні у 10-15%). З 2008 року і до сьогоднішнього дня кредитна діяльність була і залишається деформованою: відбувалося і різке скорочення видачі кредитів банками України і поступове (але й досі

не повне) відновлення цієї сфери. На перше місце вийшли два чинники відновлення банківського кредитування: наявність фінансових ресурсів та ретельний відбір позичальників. Перший чинник дозволяє здійснювати кредитні операції з необхідною для банку прибутковістю, другий – це гарантія фінансової стійкості банківської установи, оскільки лише такий відбір забезпечить зменшення ризику отримання збитків від кредитних операцій. Якісна оцінка кредитоспроможності важлива як для комерційного банку, так і для клієнта (позичальника), оскільки від неї залежить рішення про надання (або кількість) кредитних коштів, та можливість клієнта, в майбутньому, вчасно повернути ці кошти та проценти по ним банківській установі.

Аналіз останніх публікацій. Питання підвищення ефективності банківського кредитування через здійснення якісної оцінки кредитоспроможності позичальника є актуальними для будь-якої банківської установи і фінансово-кредитної системи України. Тому їм приділяється багато уваги з боку аналітиків у сучасних фінансово-економічних публікаціях. Зокрема, значний внесок у розробку цього питання зробили такі економісти як Е. Брігхем, Л. Гапенські, П. С. Роуз, Дж. Сінкі.

Крім того, дослідженню кредитоспроможності позичальників присвячено багато праць вітчизняних науковців, таких як: Пілявський А., Вовчак О., Стукало Н., Литвин М., Чуб. О., Галушак О. та інші.

Аналіз досліджень з даної теми дозволяє зробити висновки про те, що в науковій літературі ще недостатньо висвітлені питання щодо ролі якісної оцінки кредитоспроможності позичальника у зменшенні кредитних ризиків банківських установ.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні банківського кредитування на основі оцінки кредитоспроможності позичальника через призму фінансово-економічної кризи та запропонувати напрями його розвитку.

Виклад основного матеріалу. У процесі надання кредитів перед будь-якою банківською установою постає необхідність оцінки кредитоспроможності позичальників. Це пов'язано з тим, що її достовірність істотно впливає як на результати конкретних кредитних угод, так і на ефективність кредитної діяльності банку загалом. Точність оцінки важлива й для позичальника, адже від цього залежить рішення про надання позики та про її можливий обсяг.

Систематичні «свідомі» помилки в оцінці кредитоспроможності позичальників через бажання отримати високі прибутки ведуть до погіршення якості кредитного портфеля, через що банк в кінці кінців буде змушений збільшувати витрати на додаткове резервування. У кращому випадку це призводить до погіршення фінансового стану банку, у гіршому — до його банкрутства.

Кредитоспроможність клієнта у світовій банківській практиці є одним з основних об'єктів оцінки при визначенні доцільності кредитних

операцій та їх форм. Здатність повернути борг залежить від моральних якостей клієнтів, видом їх діяльності, величиною частки капіталу, вкладеного в нерухоме майно, можливістю заробити кошти для погашення позики та інших зобов'язань в процесі виробництва та обігу.

Ще наприкінці ХІХ ст. Н.Х. Бунге в роботі "Теорія кредиту" наводить вислів французького банкіра Ло: „Довіряючи, ми звертаємо увагу на їх (позичальників) чесність — вона переконує нас в тому, що ми не будемо обдурені, на їх майстерність — вона дає нам надію, що вони не помиляються в розрахунках, на рід занять — цим визначається надія на відсоток, який ми очікуємо” [1]. Тобто, Н.Х. Бунге пов'язував кредитоспроможність з якомога більшою „нерухомістю” капіталу і вважав гарантією повернення боргу вкладення коштів у нерухомість.

Сучасні вимоги банків щодо кредитоспроможності, в першу чергу, пов'язані із наявністю у позичальника здатності заробити кошти для погашення кредитів у ході їх нормального кругообігу. Таким чином, кредитоспроможність позичальника, в першу чергу, ґрунтується на моральних якостях клієнта та його здатності відтворити авансовані кошти для погашення боргу.

Поняття кредитоспроможності з 20-х років до теперішнього часу було мало вживаним у нашій економічній літературі і фактично з'явилося знову в 1986 – 1990 роках, коли в економічних журналах (зокрема „Деньги и кредит”) з'явилися наукові статті, присвячені цій темі. Це можна пояснити тим, що з 20-х років і практично до прийняття нового банківського законодавства кредитний механізм був зорієнтований на кредитомісткість, а не на кредитоспроможність. Здійснювався так званий диференційований режим кредитування, введений 50-х роках ХХ ст., згідно з яким підприємство вважалось таким, що добре працює, якщо воно виконувало план з реалізації та прибутку, з асортименту та зберігало власні оборотні кошти. Якщо навіть підприємство мало прострочену заборгованість за раніше отримані позики в банку, а виконувало плани за вищеназваними показниками, то при тимчасових фінансових ускладненнях воно одержувало кредит. Взагалі заборгованість з підприємств могла бути списана за рішенням державних або партійних органів [1].

Відповідно до чинного законодавства під кредитоспроможністю позичальника розуміють його здатність в повному обсязі й у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями.

Говорити про кредитоспроможність як про здатність залучати капітал або як про передумови для отримання кредиту не зовсім коректно, адже кредитоспроможність оцінюється з погляду банку, якого передусім цікавить не спроможність позичальника отримувати кошти, а його здатність розрахуватися за своїми зобов'язаннями.

Як відомо, свої зобов'язання суб'єкт господарювання — юридична особа може погашати різними видами активів — грошовими коштами,

готовою продукцією, товарами тощо. Здатність підприємства виконувати зобов'язання характеризується його платоспроможністю.

Виникає запитання: чим кредитоспроможність підприємства відрізняється від його платоспроможності і чи потрібно вживати термін „кредитоспроможність”, якщо є поняття „платоспроможність”?

Платоспроможність суб'єкта підприємництва — це його можливості й здатність своєчасно погасити всі види зобов'язань і заборгованості, тоді як кредитоспроможність характеризується лише можливістю підприємства погасити кредитну заборгованість, причому виключно грошовими коштами. Тож для банку, який надає позику, важливо, щоб позичальник був не лише платоспроможним, а й кредитоспроможним.

Кредитоспроможність позичальника, на відміну від його платоспроможності, не фіксує неплатежі за минулий період чи на якусь дату, а прогнозує його платоспроможність на найближчу перспективу. Оцінюється вона на основі системи показників, які відображають розміщення і джерела обігових коштів, результати господарчо-фінансової діяльності позичальника і аналізу грошового потоку.

Іноді до кредитоспроможності відносять правоздатність позичальника. Це мотивується тим, що кредитор може реалізувати свої права власника на позикову вартість тільки у тому випадку, коли кредитна угода укладена з реально існуючою юридичною особою. Основними завданнями визначення кредитоспроможності позичальника є вивчення фінансового стану підприємства, попередження втрати комерційних ресурсів внаслідок неефективної діяльності позичальника; стимулювання підприємства внаслідок підвищення ефективності його діяльності й кредитування. Тобто, рівень кредитоспроможності потенційного клієнта вказує на ступінь індивідуального (окремого) ризику банку, пов'язаного з наданням певної суми кредиту конкретному позичальнику.

Банк визначає кредитоспроможність позичальника, застосовуючи комплексну якісну оцінку, її здійснюють в ході аналізу всіх елементів кредитоспроможності.

Мета аналізу — отримання інформації для прийняття рішення про можливість й умови надання позики. Глибина аналізу залежить від наявності або відсутності в минулому кредитних відносин банку з конкретним позичальником, від результатів його господарчо-фінансової діяльності, обсягу та строків надання позичок. В умовах ринкової економіки кредитоспроможність клієнта - позичальника є базовою характеристикою, яка визначає можливість встановлення кредитних відносин між банком та контрагентом.

З переходом до ринкових відносин однією з найважливіших проблем організації кредитування є оцінка банком фінансового стану підприємств, зокрема їх кредитоспроможності. Це пояснюється тим, що в умовах реорганізації банківської системи, посилення ролі кредиту, з появою нових форм власності збільшився ризик неповернення кредитів. Усе це потребує

оцінки кредитоспроможності при укладенні кредитних угод, вирішенні питання про можливість та умови видачі кредиту [3].

В Україні існують такі способи оцінки кредитоспроможності:

- на основі системи фінансових коефіцієнтів;
- на основі аналізу грошових потоків;
- на основі аналізу ділового ризику.

Кожний з цих способів взаємно доповнює один одного. Якщо аналіз ділового ризику дозволяє оцінити кредитоспроможність клієнта в момент здійснення угоди тільки на базі однієї позичкової операції і пов'язаного з нею грошового потоку, то система фінансових коефіцієнтів прогнозує ризик з обліком його сукупного боргу, що склалися середніх стандартів і тенденцій. Аналіз грошового потоку клієнта не тільки оцінює в цілому кредитоспроможність клієнта, але і показує на цій основі граничні розміри нових позичок, а також слабкі місця керування підприємством, з яких можуть впливати умови кредитування [3].

У зарубіжних країнах із розвинутою ринковою економікою банки застосовують достатньо складну систему показників для оцінки кредитоспроможності клієнтів. Вона диференційована залежно від характеру позичальника (фірма, приватна особа, вид діяльності) та від періодичності і розміру грошових надходжень на рахунки підприємства. Узагальнення кількісних та якісних характеристик позичальника здійснюється за допомогою таких моделей комплексного аналізу: Правило «6С», PARSER, CAMPARI, PARTS, MEMO RISK, система 4FC, Правило «5С» тощо [1]. Ці методики оцінки кредитоспроможності позичальника стали досить популярними завдяки вдалому поєднанню в них аналізу особистих та ділових якостей клієнта.

Визначившись із сутністю поняття «кредитоспроможність», метою та різноманітними підходами до оцінки кредитоспроможності позичальника, варто проаналізувати сучасну економічну ситуацію в Україні, та її вплив на оцінку кредитоспроможності позичальників.

Світова фінансова криза в українській економіці вона мала кілька проявів. По-перше, фінансова криза призвела до кризи ліквідності у банківському секторі. Останні кілька років банки активно розвивали кредитування населення (іпотечні кредити, автокредити, споживчі кредити) за рахунок залучених з-за кордону коштів (табл. 1).

Таблиця 1

Співвідношення депозитів та кредитів у банківській сфері України *

Показники	Роки						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Загальний обсяг (млрд. грн..)							
Депозити	70	85	145	185	320	250	100
Кредити	75	90	150	250	525	500	95

* Джерело: дані сайту НБУ

Як видно з табл. 1., банківське кредитування до 2008 р. розвивалося дуже великими темпами. Особливо поширене було кредитування, яке мало відносно короткі строки погашення (приблизно до 5-6 років – це автокредитування та кредити фізичним особам).

З настанням фінансово-економічної кризи в 2008 р. кредитування банківськими установами було суттєво скорочене, а іпотечне кредитування майже повністю призупинене.

Кредити, надані резидентам депозитними корпораціями (банками), на кінець вересня 2010 року становили 729 млрд. грн., а темп їх приросту становив -0.1% у річному обчисленні порівняно з -1.5% на кінець серпня (рис. 1) [6].

Темпи приросту кредитів, наданих нефінансовим корпораціям, становили $6,7\%$ у річному обчисленні, а кредитів, наданих домашнім господарствам, $-13,3\%$. При цьому темп приросту кредитів, наданих нефінансовим корпораціям у національній валюті, становив $16,4\%$ у річному обчисленні, а темп приросту кредитів, наданих домашнім господарствам у національній валюті, становив $-7,7\%$ у річному обчисленні. Темпи приросту кредитів, наданих нефінансовим корпораціям і домашнім господарствам в доларах США становили відповідно $-3,9\%$ і $-14,3\%$ у річному обчисленні.

Депозити резидентів на кінець вересня 2010 року становили 398 млрд. грн., темп їх приросту становив 21.5% у річному обчисленні порівняно з $16,1\%$ на кінець серпня. Темпи приросту депозитів нефінансових корпорацій становив $19,7\%$ у річному обчисленні, а депозитів домашніх господарств становив $27,6\%$ (рис. 2) [6].

Рис. 1 Банківське кредитування економіки

Рис. 2 Депозити в банківському секторі економіки

При цьому темпи приросту депозитів нефінансових корпорацій та домашніх господарств у національній валюті становили відповідно 35,8% і 38,6% у річному обчисленні. Темпи приросту депозитів нефінансових корпорацій та домашніх господарств у доларах США становили відповідно -0,6% та 20,3% у річному обчисленні.

Суттєво виріс курс долара, багато людей, які платили по кредитах у цій валюті не могли вчасно розраховуватись з банками, з метою покращення становища у фінансово-кредитній сфері НБУ почав вводити тимчасові адміністрації в комерційні банки, населення, боячись втратити свої заощадження, почало виводити свої депозитні вклади з банківської системи. Всі ці фактори ще більше ускладнили ситуацію в банківській сфері.

Якщо до кризи банки оцінювали кредитоспроможність позичальників достатньо по різному, то тепер ця оцінка стала ще ретельнішою. В сучасних умовах навіть ті позичальники, які мають гарні фінансові показники, не завжди можуть отримати кредити через відсутність у банківських установ фінансових ресурсів.

Висновки. Під час формування в Україні нових економічних відносин принципово змінюється діяльність банків, їх підходи до проведення активних операцій, а особливо кредитних. Ці операції є одними з найприбутковіших для банку, але разом з тим є одними і з найризикованіших банківських операцій. З метою мінімізація кредитного ризику слід проводити якісну оцінку банком кредитоспроможності позичальників.

Використані джерела інформації:

1. Банківські операції: Підручник / За ред. В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янської. – К.: Знання, 2006. – 727 с.
2. Єпіфанов А.В. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання: Монографія. / Єпіфанов А.О., Дехтяр Н.А., Мельник Т.М., Школьник І.О. та ін.– Суми: УАБС НБУ, 2007. – 286 с.
3. Карапетян Т.С. Кредитоспроможність позичальника та методи її оцінки /Карапетян Т.С.// Вісник Національного банку України.-1999. - №4. – С. 74–79.
4. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: Монографія. / Лахтіонова Л.А. – К.: КНЕУ, 2004. - 387 с.
5. Пілявський А. Ефективність діяльності української банківської системи (2005-2009 рр). Методологія аналізу фронтів / Пілявський А., Вовчак О., Маців Ю., Хома Т.// Вісник НБУ. - 2010. - №4. - С. 16-19.
6. Статистичний випуск: Кредити та депозити за секторами економіки, Вересень 2010 [електронний ресурс] Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Publication/stat/data/3-stat-release_loans_deposits.pdf
7. Стукало Н. Державне антикризове регулювання банківського сектору: досвід ЄС та України. / Стукало Н., Литвин М. // Вісник НБУ. - 2010. - №7. - С. 20-24.

* * *

УДК 330.322

*Тихонович О.О. , к.е.н., доцент,
Тимошенко В. Ф.,
ст. викладач,
Академія муніципального управління,
Пономарьова Л.В. , ст. викладач,
Український гуманітарний інститут,
м. Київ*

ПРОБЛЕМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Розглянуто проблеми інноваційної діяльності та їх вирішення шляхом інвестування.

Рассмотрены проблемы инновационной деятельности и решения их путем инвестирования.

Problematic issues of innovation activity and their solving by investment were analyzed.

Забезпечити стабільний, конкурентоспроможний і сталий розвиток вітчизняної економіки в умовах прискорення глобалізаційних та інтеграційних процесів можна лише в тому випадку, коли цей розвиток здійснюватиметься на основі інноваційно-інвестиційної моделі. Органічне поєднання інноваційної та інвестиційної діяльності, вкладання дедалі зростаючих обсягів фінансових ресурсів у сучасні інноваційні технології та